

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора наук з фізичного виховання та спорту, професора Передерій Аліни Володимирівни на дисертаційну роботу **Аджаметової Лейли Ільясівни за темою «Індивідуальні особливості підготовки висококваліфікованих жінок-спринтерів з вадами зору до Паралімпійських ігор (за даними автоексперименту)»**, представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи. Популярність паралімпійського спорту, його розвиток як соціального явища нині повністю змістив пріоритети з медичних чи реабілітаційних, які були, фактично, причиною його виникнення, на суто спортивні. Останніми десятиліттями він набув усіх ознак спорту вищих досягнень з притаманними цьому виду соціальної практики надмірними навантаженнями в тренувальній і змагальній діяльності, результатами, що межують з можливостями людського організму. Так, рекордні результати та досягнення спортсменів-паралімпійців формують в суспільній свідомості важливі гуманістичні цінності – рівність, визнання важливості кожної окремої людини, незалежно від рівня її функціональних, фізичних, сенсорних особливостей, поваги до її вибору та бажань, створення рівних умов для занять спортом, розкриття усіх особистих можливостей. Якості, що формуються у паралімпійському спорті використовуються суспільством як модель виховання інших членів суспільства, а спортсмени є прикладами для наслідування. Разом з тим, копіювання підходів до методики підготовки, механічне перенесення усіх рекомендацій щодо тренувального та змагального процесів зі спорту вищих досягнень у паралімпійський спорт без врахування його специфіки, без врахування нозологічних особливостей спортсменів-паралімпійців, є однією з найбільших проблем. З огляду на це, дисертаційне дослідження Аджаметової Л.І. за темою «Індивідуальні особливості підготовки висококваліфікованих жінок-спринтерів з вадами зору до Паралімпійських ігор (за даними автоексперименту)» є актуальним.

Мета дослідження – визначити особливості тренувальної та змагальної діяльності висококваліфікованих жінок-спринтерів з порушеннями зору в процесі підготовки до Паралімпійських ігор (за матеріалами автоексперименту).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проведено відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Харківської державної академії фізичної культури на 2016-2020 рр. за темою «Удосконалення тренувального процесу спортсменів з обмеженими можливостями в різних видах спорту» (номер державної реєстрації 0116U008944) і на 2020-2024 рр. за темою «Перспективні напрями

вдосконалення теоретичного та методичного забезпечення тренувальної діяльності у сучасному спорті» (номер державної реєстрації 0120U101061).

Наукова новизна дисертаційної роботи. В результаті виконання дисертаційної роботи отримано наукові дані різного ступеня новизни. Зокрема, вперше визначено зміст основних засобів підготовки, кількісні характеристики об'єму та розподіл тренувальних навантажень в річному циклі підготовки слабозорої спринтерки високої кваліфікації; розроблено програму застосування пліометричних вправ на різному ґрунті в річному циклі підготовки; описано та обґрунтовано застосування тренувань в гірських умовах на етапі безпосередньої підготовки до головних змагань року висококваліфікованої легкоатлетки-спринтерки з порушеннями зору; висвітлено вплив тренувальних навантажень різної величини та спрямованості на функціональний стан зорового аналізатору висококваліфікованої спортсменки з порушеннями зору. В роботі також вдосконалено відомості щодо основ підготовки висококваліфікованих легкоатлетів з порушеннями зору; застосування пліометричних вправ у підготовці спортсменів; побудови тренувального процесу в умовах середньогір'я; участі спортсменів-паралімпійців в контрольних, відбіркових та основних змаганнях.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти під час підготовки навчальних та методичних матеріалів, тренерами під час складання програм підготовки висококваліфікованих спринтерів з порушеннями зору до основних змагань року. Основні результати дослідження впроваджені у навчальний процес здобувачів освіти Харківської державної академії фізичної культури і в практику підготовки збірних команд з легкої атлетики в провідних спортивних закладах м. Харкова, зокрема у Комунальній установі «Харківський регіональний центр фізичної культури та спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт» Харківської обласної ради, Комунальному закладі «Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа «ХТЗ» Харківської обласної ради, Комунальному закладі «Дитячо-юнацька спортивна школа осіб з інвалідністю» Харківської обласної ради та Комунальному закладі «Міська комплексна дитячо-юнацька спортивна школа», про що свідчать відповідні акти впровадження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення дисертації, висновки достатньою мірою обґрунтовані теоретичними та експериментальними даними, відповідають меті та завданням дослідження. Ступінь обґрунтованості отриманих результатів забезпечується:

- достатньою тривалістю наукового дослідження. В роботі вказується, що організація дослідження відбувалася чотирма етапами від 2018 до 2025 року. Така тривалість наукового пошуку є достатньою для розробки проблеми та її глибокого осмислення, особливо, з огляду на безпосереднє залучення дисертантки до експерименту;

- добором адекватних методів наукового дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури та інтернет-джерел, аналіз документальних матеріалів (щоденників, планів підготовки спортсменки та протоколів змагань), педагогічне спостереження, педагогічний експеримент (автоексперимент), педагогічне тестування, візометрія, кінетична периметрія та методи математичної статистики;
- співставленням та описом динаміки достатньої кількості показників (6 показників фізичної підготовленості та 5 показників функціонального стану зорового аналізатора) на різних етапах експерименту (показники фізичної підготовленості фіксувалися 9 разів впродовж експериментального дослідження; показники функціонального стану зорового аналізатора для правого та лівого очей – 7 разів впродовж експерименту);
- ґрунтовною джерельною базою наукового дослідження (265 інформаційних джерел) та зразковою аналітикою, критичним осмисленням наявної теоретичної інформації.

Характеристика основних положень роботи. Матеріали роботи викладено на 177 сторінках основного тексту. Загальний обсяг дисертації – 220 сторінок. Згідно з вимогами, дисертаційна робота складається з анотації, списку публікацій здобувачки за темою дисертації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертація ілюстрована 28 рисунками, цифровий матеріал подано у 29 таблицях. Дисертація містить 17 додатків.

У **Вступі** обґрунтована актуальність теми дисертаційної роботи, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено методи дослідження, розкрито положення наукової новизни, відображено особистий внесок автора, наведено дані про апробацію результатів дослідження і їх впровадження в практику, охарактеризовано структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі дисертаційної роботи **«Загальні теоретико-методичні особливості підготовки висококваліфікованих спортсменів з порушеннями зору»** розкрито об'єкт наукового дослідження – процес підготовки висококваліфікованих жінок-спринтерів з порушеннями зору. Охарактеризовано особливості багаторічної підготовки висококваліфікованих легкоатлетів, побудову тренувального процесу спортсменів з порушеннями зору та описано особливості змагальної діяльності легкоатлетів з порушеннями зору. Окремо хочемо підкреслити якісне співставлення думок різних науковців, виявлення спільних та відмінних поглядів на методіку підготовки спортсменів з порушенням зору, використання фундаментальних та сучасних наукових джерел вітчизняних та закордонних авторів. Текст розділу окреслює наявні протиріччя, що породжують актуальне науково-практичне завдання дисертаційної роботи: вивчення індивідуальних особливостей підготовки висококваліфікованих легкоатлеток-спринтерів з порушеннями зору, виявлення оптимальних параметрів навантаження у процесі спортивної підготовки для

ефективної спортивної діяльності, обґрунтування теоретичних підходів щодо досягнення високих спортивних результатів з урахуванням специфіки змагальної діяльності. Розділ завершується висновками, що коректно сформульовані та відображають його основні результати. Результати досліджень, що представлені у Розділі 1, відображено в 3 публікаціях.

У другому розділі **«Методи й організація дослідження»** охарактеризовано методологію дослідження, подано перелік використаних методів із зазначенням особливостей їх застосування для отримання необхідної наукової інформації. В дослідження застосовувалися теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури та Internet-джерел, аналіз документальних матеріалів, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент (автоексперимент), педагогічне тестування, візометрія, кінетична периметрія та методи математичної статистики. Організація дослідження містила чотири етапи впродовж 2018-2025 рр.

У третьому розділі **«Структура і зміст тренувального процесу висококваліфікованих легкоатлеток з порушеннями зору протягом річного макроциклу (за даними підготовки паралімпійської чемпіонки Л. Аджаметової)»** подано характеристику розподілу тренувальних навантажень впродовж мезоциклів в річному циклі тренувань: кількість тренувальних годин, днів та тренувальних занять; співвідношення різних засобів підготовки (вправи з обтяженням, спеціальні технічні вправи, пліометричні вправи, біг до 80 м (95-100%), біг 100 -300 м (91-100%), біг 100 -300м (80-90%), біг більше ніж 300 м (75-80%), вправи ЗФП та заходи відновлення). В змісті розділу також відображено динаміку стану зорового аналізатора впродовж річного макроциклу на основі аналізу динаміки показників функціонального стану зорового аналізатора – гостроти зору та поля зору. При співставленні зазначених показників із параметрами тренувальних навантажень виявлено чинники погіршення і покращення функціонального стану зорового аналізатора, що детально описано у підрозділі 3.3. **«Вплив навантажень різної величини та спрямованості на гостроту зору висококваліфікованої легкоатлетки-спринтерки з порушеннями зору (клас T13)»**. Важливо підкреслити якісне застосування методів математичної статистики для опрацювання та інтерпретації отриманих цифрових даних. Розділ 3 також завершується коректними висновками, що відображають його основні результати. Результати досліджень, що представлені у Розділі 3, відображено в 6 публікаціях.

У четвертому розділі **«Особливості індивідуальної змагальної діяльності висококваліфікованих легкоатлеток з порушеннями зору протягом річного макроциклу (за даними підготовки паралімпійської чемпіонки Л. Аджаметової)»** подано характеристику показників рівня спеціальної підготовленості в різні періоди макроциклу у співставленні з етапами підготовки до змагань різного рангу. Показано також динаміку результативності змагальної діяльності висококваліфікованої легкоатлетки-

спринтерки з порушеннями зору (клас T13). Описано результати спортсменки у зимовому змагальному періоді (7 стартів) та у весняно-літньому змагальному періоді (11 стартів). Представлені у розділі результати мають важливе наукове та практичне значення, адже стосуються спортсменки вищої кваліфікації, і можуть бути використані у тренувальному процесі висококваліфікованих легкоатлетів як з ураженням зору, так і спортсменів інших нозологій. Результати досліджень, що представлені у Розділі 4, відображено в 3 публікаціях.

У п'ятому розділі «**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**» проведено узагальнення теоретичних і експериментальних даних. Показано, які результати доповнюють, розширюють та підтверджують результати досліджень інших авторів, які наукові відомості вступають у суперечність з наявними підходами, а яку наукову інформацію отримано вперше

Загальні **висновки** в повній мірі розкривають вирішення поставленої мети та завдань дисертаційного дослідження.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Наукові результати дисертації висвітлені в 10 наукових публікаціях: у 3 статтях у періодичних виданнях, внесених до міжнародної наукометричної бази Scopus, 2 – у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, в 4 публікаціях апробаційного характеру, в 1 публікації, що додатково відображає наукові результати дисертації.

Зауваження:

1. Тему дисертаційної роботи сформульовано як «Індивідуальні особливості підготовки висококваліфікованих жінок-спринтерів з вадами зору до Паралімпійських ігор (за даними автоексперименту)». Разом з тим, в роботі аналізується побудова підготовки висококваліфікованої спортсменки в річному циклі, який містить 19 змагань різного рангу, значення, масштабу. Доцільно було б показати взаємозв'язок цієї системи річної підготовки із системою підготовки власне до паралімпійських ігор.

2. Логіка дослідження визначається послідовністю його завдань та передбачає характеристику навантажень у підготовці легкоатлетів-спринтерів з порушеннями зору (клас T13) (завдання 2); вивчення особливостей змагальної діяльності... (завдання 3); дослідження впливу навантажень різної величини та спрямованості на функціональний стан зорового аналізатора... (завдання 4). В тексті роботи ця логіка не зберігається – спочатку подано характеристику навантажень висококваліфікованих жінок-спринтерів з порушеннями зору (підрозділ 3.1) та функціональний стан зорового аналізатора (підрозділи 3.2 та 3.3), а потім у Розділі 4 подано характеристику змагальної діяльності.

3. Завдання 3 передбачає, на нашу думку, співставлення різних показників змагальної діяльності та тренуваності в багаторічному аспекті. Натомість, в роботі зазначені показники аналізуються на прикладі річного макроциклу.

4. В положеннях наукової новизни декларується, що вперше розроблена програма застосування пліометричних вправ на різному ґрунті в річному циклі підготовки. Припускаємо, що це положення свідчить про вагомий практичний результат дисертації. При формулюванні положень наукової новизни дослідження доцільно було б наголосити на обґрунтуванні структури і змісту експериментальної програми. Також виникає питання, чому саме застосування пліометричних вправ на різному ґрунті винесено в положення наукової новизни як основна характеристика експериментальної програми, адже в програмі запропоновано і перевірено в ході дослідження і інші авторські розробки (співвідношення навантажень різної інтенсивності, відсоток силової підготовки, тренування в гірських умовах тощо).

5. Підрозділі 1.3 «Особливості змагальної діяльності легкоатлетів з порушеннями зору» містить глибоке різнопланове узагальнення наукової інформації щодо характеристики змагальної діяльності в спорті в цілому та в пара легкій атлетиці, зокрема. Цей підрозділ значно підсилили б відомості фундаментальних праць професора Келлера В.С. з «теорії змагальної діяльності» (1977).

6. Автором зібрано надзвичайно важливу інформацію щодо впливу фізичних навантажень на функціональний стан зорового аналізатора. Це є вагомим науковим результатом рецензованої роботи і, з огляду на специфіку паралімпійського спорту, має важливе практичне значення. Разом з тим, вважаємо, що, виходячи з мети, об'єкту, предмету дослідження, обсяг цієї інформації є непропорційно великим (с. 88-135).

7. Таблиці 3.5-3.11 відображають показники функціонального стану зорового аналізатора в різні періоди макроциклу. Видається, що для кращої візуалізації динаміки, ці показники можна було б представити у вигляді діаграм.

8. Таблиці 4.1-4.10 відображають показники фізичної підготовленості спортсменки в різні періоди макроциклу. На рисунках 4.1-4.6 відображено динаміку тих самих показників графічно. Звичайно, табличне і графічне подання результатів дозволяє краще візуалізувати цифрову інформацію. Разом з тим, вважаємо доцільним обирати більш виразний варіант подачі інформації та уникати дублювання.

9. На с. 155 наводиться інформація про результати спортсменки в регіональних змаганнях (м. Харків), де результати фіксувалися без електронного обладнання механічним хронометром (секундометром). Авторкою зазначається, що таке визначення результату залежить від людського чинника і може вважатися некоректним. Разом з тим, в процесі дослідження всі тестові показники в бігу на 10 м, на 30 м також визначалися вручну секундоміром.

10. В роботі недостатньо чітко прописано значення результатів в бігу на дистанції 400 м для оцінки рівня майстерності спортсменки і частка підготовки до цієї дисципліни в річному циклі тренувань.

11. При загальній зразковій стилістиці, грамотно сформованому тексті дисертаційної роботи, науковому стилі викладу матеріалу, зустрічається термін «вади зору», що не відповідає сучасним коректним термінологічним підходам.

12. Лаконічність висновку 1 не дає змоги відобразити результати якісно проведеного теоретичного аналізу та, відповідно, повною мірою розкрити об'єктну частину дослідження.

Висновок. Дисертаційна робота **Аджаметової Лейли Ільясівни** за темою **«Індивідуальні особливості підготовки висококваліфікованих жінок-спринтерів з вадами зору до Паралімпійських ігор (за даними автоексперименту)»**, відповідає вимогам до оформлення дисертацій, які затверджені наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 зі змінам і доповненнями внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 р. № 759 та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, який затверджено постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор, професор кафедри олімпійського,
професійного та адаптивного спорту
Львівського державного
університету фізичної культури
імені Івана Боберського

Аліна ПЕРЕДЕРІЙ

Підпис Аліни ПЕРЕДЕРІЙ підтверджую:
професор, проректор з науково-педагогічної
роботи та міжнародних зв'язків
Львівського державного
університету фізичної культури
імені Івана Боберського



Мар'ян ПІТИН